

18/06/2020

Namens het college hierbij ter kennisname het beleidsplan; Bevorderen biodiversiteit in de gemeentelijke openbare ruimte.

2020

Bevorderen biodiversiteit in de gemeentelijke openbare ruimte

College van B&W

Gemeente Tynaarlo

16-6-2020

Bevorderen biodiversiteit in de gemeentelijke openbare ruimte gemeente Tynaarlo

In opdracht van;

College van B&W gemeente Tynaarlo

Postbus 5

9480 AA Vries

Opgesteld door;

Dhr. I.J. Soet

Beleidsmedewerker beheer en ontwikkeling
openbare ruimte

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	6
1. Inleiding.....	8
2. Aanleiding.....	9
2.1 Algemeen.....	9
2.2 Afbakening.....	10
2.3 Leeswijzer.....	10
3. Huidige situatie en kansen.....	11
3.1 Buiten de bebouwde kom.....	11
3.2 Binnen de bebouwde kom.....	13
3.3 Natuur, landschap en particulier terrein.....	14
4. Gewenste situatie en wat gaan we doen.....	15
4.1 Algemeen.....	15
4.2 Natuur Netwerk Nederland verbeteren en verbindingen tot in de dorpen.....	16
4.3 Bomen, bossen, houtwallen en overige beplanting.....	17
4.4 Bermen.....	19
4.5 Watergangen en vijvers.....	20
4.6 Bloemenweides, extensief en intensief gras.....	22
4.7 Fruitbomen.....	24
4.8 Nestkasten en insectenhotels.....	24
4.9 Monitoring.....	26
5. Uitvoeringsplan en kosten.....	27
5.1 Uitvoering.....	27
5.2 Kosten.....	28
6. Communicatie.....	29
7. Bronnen.....	30

Samenvatting

Biodiversiteit:

Biodiversiteit is essentieel voor het leven op aarde. Zo zorgt een veelzijdigheid aan planten voor een veelzijdigheid van dieren. Een verscheidenheid aan planten en dieren zorgt er onder andere voor dat de bodem vruchtbaar blijft, dat bloemen bestoven worden en dat ziektes en plagen beperkt blijven. Het gaat echter slecht met de biodiversiteit en zien we een afname van soorten dieren en planten. Oorzaken zijn met name het gebrek aan voedsel, te weinig nestplekken en het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen. Als gemeente Tynaarlo met ca. 600 hectare openbaar groen in bezit kunnen we hier wat aan doen.

Huidige situatie:

In het huidige beheer en nieuwe ontwikkelingen wordt al veel aandacht besteed aan het behouden en bevorderen van biodiversiteit. Voorbeelden zijn het herstellen van bermen met wilde bloemenzaadmengsels en het toepassen van verschralings- (maaïen en afvoeren) /gefaseerd beheer in de bermen. Een groot deel van de gemeentelijke bossen beheren we conform het FSC keurmerk. Criteria t.a.v. natuurwaarden spelen hierin een belangrijke rol. Ook tijdens het beheer van houtwallen en bosplantsoen is aandacht voor het bevorderen van diversiteit in soorten, leeftijd en vitaliteit. Lokale initiatieven om de biodiversiteit te bevorderen (zowel op gemeentelijk als particulier terrein) worden samen uitgevoerd dan wel ondersteund met een financiële bijdrage. Echter we kunnen en moeten nog een stap maken door meer maatwerk te leveren.

Wat willen we:

Het Rijk heeft in het Natuurbeleidsplan de Natuur Netwerk Nederland (NNN) ingesteld. Het NNN bestaat uit kerngebieden en ecologische verbindingen tussen deze gebieden. Kortom het NNN moet gaan bestaan uit een landelijk netwerk van grote groengebieden (o.a. De Onlanden, Nationaal park Drentsche Aa en het Hunzedal) die onderling verbonden zijn door groenstroken (o.a. bermen en houtwallen). Als gemeente willen we ook een fijnmazigere netwerk opbouwen waardoor kleinere groengebieden in de dorpen ook verbonden worden met het landelijk netwerk. Hierdoor prikt het landschap de dorpen in.

Wat en hoe gaan we het doen:

De groene structuren gaan we optimaliseren door ontbrekende schakels in het netwerk te herstellen. Werkzaamheden zijn o.a. het aanplanten van bomen, bermen inzaaien met een Drents wilde bloemenmengsel en het aanpassen van taluds langs watergangen en vijverpartijen. Tevens het aanplanten van bloembollen en fruitbomen en het aanbrengen van nestkasten en insectenhôtels. Naast de inrichting aanpassen gaan we ook het beheer dusdanig organiseren waardoor schade aan flora en fauna beperkt blijft. Aanpassingen zijn het minder gebruiken van de maaizuigcombinatie (zuigt naast het gras ook veel insecten op), tijdens het maaïen van bermen en watergangen delen laten staan (ook in de winter). Nog meer aandacht besteden aan gefaseerd uitvoeren van maaï- en snoeiwerkzaamheden. Samen met het beleidsveld Natuur en Landschap blijven we initiatieven van burgers, die de biodiversiteit willen versterken en vergroten, stimuleren en faciliteren.

Wat gaat het kosten:

Een groot deel van de te nemen maatregelen gaan geen extra kosten opleveren. Het vraagt wel een aanpassing in de werkwijze, aansturing en gedrag. Delen laten staan geeft toch een gevoel van het niet netjes opleveren. Voor een deel van de werkzaamheden willen we meeliften met andere projecten zoals het opnieuw inzaaien van bermen na graafwerkzaamheden i.v.m. het leggen van kabels. Voor een aantal werkzaamheden hebben we extra budget van € 140.000,- nodig. Dit is met

name voor het uitvoeren grondwerkzaamheden en de aankoop van bloemenmengsel en plantmateriaal. Tijdens de planvoorbereiding en de uitvoering willen we gebruik maken van verenigingen met kennis van biodiversiteit, burgers en scholen.

1. Inleiding

Biodiversiteit staat tegenwoordig veel in de belangstelling. Biodiversiteit is kortweg de verscheidenheid aan leven in een bepaald gebied en omvat alle soorten planten, dieren en micro-organismen, maar ook de enorme genetische variatie binnen die soorten en de variatie aan ecosystemen waar ze deel van uitmaken. Biodiversiteit is essentieel voor het leven op aarde, zo zorgt een veelzijdigheid aan planten weer voor een veelzijdigheid van dieren. Door diverse oorzaken neemt de biodiversiteit af. Iedereen kan invloed hebben op de biodiversiteit, hoe klein het ook is. Als gemeente Tynaarlo, met een groot areaal openbare ruimte in bezit, kunnen we hier ook wat aan doen.

Waarom is biodiversiteit belangrijk?

Grote biodiversiteit is belangrijk voor het welzijn van mens en dier. Een verscheidenheid aan planten en dieren zorgt er namelijk voor dat de bodem vruchtbaar blijft, dat bloemen bestoven worden en dat ziektes of plagen beperkt blijven. Zo zijn we afhankelijk van de natuur voor tal van essentiële hulpbronnen, waaronder voedsel, bouwmaterialen, warmte, textiel en zelfs werkzame stoffen in geneesmiddelen. Daarnaast vervult de natuur ook nog andere functies. Denk daarbij o.a. aan de productie van zuurstof, bestuiving van planten, waterzuivering, afbraak van dode dieren en planten.

Insecten (waaronder honing bijen, wilde bijen, hommels, zweefvliegen) zijn van belang voor de groente- en fruitteelt voor de bestuiving. Zonder bestuivers is er in de Nederlandse fruitteelt een productiedaling van 50% en in de groenteteelt 20%. (Bron; CLM Belang van bestuivers voor de Nederlandse fruit- en groenteteelt)

Voedsel met en zonder bijen (foto; Axel Kirchhof)

2. Aanleiding

2.1 Algemeen

Het gaat slecht met de insecten. De afgelopen 25 jaar is de totale biomassa vliegende insecten met ruim 75% afgenomen (Bron; Radboud universiteit) Zo zijn er al tientallen soorten wilde bijen verdwenen uit Nederland en van de overgebleven soorten is de helft bedreigd. Uit een recent onderzoek van 2018 blijkt dat 55% van de soorten op de rode lijst¹ staat. De achteruitgang van bijen heeft inmiddels wereldwijd al jarenlang de aandacht van onderzoekers en, hoewel nog lang niet alles duidelijk is, bestaan er meer en beter onderbouwde ideeën over de oorzaken.

Wilddie bij (foto; bijenstichting.nl)

Oorzaken zijn met name; gebrek aan voedsel, te weinig nestelplekken en gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen.

Gebrek aan voedsel:

Bijen hebben bloemen, veel verschillende bloemen nodig en worden niet blij van strakke gazons, eenzijdige weilanden en bermen waaruit alle bloemen zijn verdwenen. Bloemspecialisten, bijen die van een soort afhankelijk zijn, staan vaker op de rode lijst. Van de soorten die gespecialiseerd zijn in stuifmeel van vlinderbloemen staat maar liefst 80% op de Rode lijst. Bijen hebben zoals het er nu voor staat in het agrarisch gebied weinig meer te zoeken. Ze zijn meer aangewezen op het groen in de steden en dorpen. Maar ook in veel steden en dorpen zijn de bloemen verdwenen. Veel mensen bestraten hun tuinen en bestrijden het onkruid met chemicaliën.

Te weinig nestelplekken:

De meeste bijensoorten nestelen in de grond. Ze graven zelf holletjes of maken gebruik van bestaande holletjes in de grond. Een kleiner deel nestelt bovengronds en maakt gebruik van dode takken, afgestorven holle plantenstengels. Ook oude boomstammen en –stronken bieden nestelplek aan bepaalde soorten bijen. Ongeruimde tuinen en plantsoenen, intensief gebruikte landbouwpercelen zonder kleine landschapselementen zoals bosjes, heggen, houtwallen, greppeltjes en taluds, bieden weinig plek om nestjes te maken.

Chemische bestrijdingsmiddelen:

Als gemeente gebruiken we sinds november 2001 zo goed als geen chemische bestrijdingsmiddelen in het beheer van de openbare ruimte. Dit betekent dat we ongewenste plantengroei bestrijden d.m.v. mechanische behandelingen. Waar mechanische bestrijding moeilijk is uit te voeren wordt beperkt chemische middelen gebruikt. Tot voor kort werd dit nog toegepast op de sportvelden maar ook dit is sinds 2019 verleden tijd. Helaas is dit echter anders in de land-/akker-/tuinbouw en in particuliere tuinen. Met name in particuliere tuinen wordt nog volop gebruikt (Roundup) Hierbij wordt niet altijd de voorgeschreven dosering toegepast. De land-/akker-/tuinbouw maakt ook een

¹ Rode lijst zijn lijsten waarop de in hun voortbestaan bedreigde dier- planten en schimmelsoorten staan.

transformatie door waarbij volop gezocht wordt naar natuurvriendelijke bestrijdingsmogelijkheden. Echter ook hier moeten nog grote stappen worden gemaakt.

2.2 Afbakening

In dit document willen we ons richten op het bevorderen van biodiversiteit in de inrichting en beheer van de gemeentelijke openbare ruimte. Doen we het nu dan allemaal slecht en verkeerd? Zeker niet, binnen de huidige financiële mogelijkheden en afgesproken beleidskaders wordt al veel aandacht besteed aan ecologisch en duurzaam terreinbeheer. En we hebben niet voor niets al in 2014 tijdens de Europese Groencompetitie Entente Florale Europa een gouden eerste prijs behaald. Een internationale vakjury heeft toen ons beleid en beheer ten aanzien van Groen, Natuur en Landschap beoordeeld. Biodiversiteit maakte daar deel van uit. Maar het kan natuurlijk altijd beter.

2.3 Leeswijzer

Wat we momenteel doen en hoe we het in de toekomst gaan doen beschrijven we in de volgende hoofdstukken. Eerst beschrijven we in hoofdstuk 3 hoe vandaag de dag met de inrichting en beheer van de openbare ruimte omgegaan wordt. Vervolgens beschrijven we in hoofdstuk 4 hoe we de biodiversiteit in de gemeente Tynaarlo gaan bevorderen. Tot slot beschrijven we in hoofdstuk 5 de prioritering, kosten en de communicatie van dit project om het uiteindelijke doel vergroten biodiversiteit te behalen en te behouden.

3. Huidige situatie en kansen

De gemeente Tynaarlo vormt de groene long tussen Assen en Groningen. De groene uitstraling wordt o.a. gevormd door het Nationaal park Drentsche Aa gebied, enkele natuurgebieden en het typisch Drentse esdorpenlandschap. In dit landschap heeft de gemeente Tynaarlo ruim 600 hectare openbaar groen in beheer. Het gaat om bossen, houtwallen, bermen, maar ook gazons, sierheesters en hagen. In de dorpen is veel groen aanwezig. De meeste woonstraten hebben een groene uitstraling met bomen en cultureel sierbeplanting. Tevens zien we in veel dorpen grotere gebieden die landschappelijk zijn ingericht. Denk hierbij aan een parkachtige sfeer met vijverpartijen en bloemenweides. In enkele dorpen zijn oude landschapselementen behouden en opgenomen in de openbare ruimte. Buiten de bebouwde kom heeft de gemeente veel houtwallen en bosplantsoen in eigendom. Tevens een groot aantal laan- en straatbomen en zijn er veel ruilverkavelingswegen met bermen en watergangen in eigendom van de gemeente.

In dit hoofdstuk beschrijven we de huidige inrichting en het beheer van de openbare ruimte en aansluitend de kansen die er zijn om de biodiversiteit te bevorderen.

3.1 Buiten de bebouwde kom

Gemeente Tynaarlo is een landelijke gemeente met veel landschappelijke beplanting, bermen en watergangen. De vele wegen in het buitengebied worden begeleid met behulp van bomen, houtwallen, bosplantsoen, bermen en/of watergangen. Tevens liggen er aan de randen van de dorpen nog een aantal grotere bosgebieden die in het bezit en beheer zijn van de gemeente. In het landelijk gebied vormen bermen, watergangen en natuurlijke beplanting in de vorm van bomen, houtwallen en bosplantsoen de laatste stukken leefgebied voor veel streekgebonden planten. Daarnaast kunnen ze fungeren als verbindingselementen tussen de verschillende natuurgebieden die de gemeente Tynaarlo rijk is.

Bos

Als gemeente hebben we ca. 75 hectare bos in beheer. Sinds 2005 zijn we voor 54 hectare bos FSC² gecertificeerd. Dit houdt in dat het beheer wordt uitgevoerd op een duurzame manier conform de tien principes van het FSC. Binnen de FSC zitten alleen de grotere eenheden bos, die ook toegankelijk zijn voor publiek. Deze bossen voldoen aan de criteria waarin zowel mens, natuur en economie aan bod komen. Met name het sturen op de natuurwaarde is belangrijk voor de biodiversiteit in het bos. In een natuurlijk bos wordt gestreefd naar veel inheemse boomsoorten, open plekken, een gevarieerde structuur en voldoende dood hout. Natuurlijke processen worden daarbij gestimuleerd. In Eelde en Zuidlaren zijn samen met de imkerverenigingen en IVN zowel bijenbosjes als vlindertuinen aangelegd. Kansen liggen er in de kleinere bosgebieden om deze op gelijkwaardige manier te beheren als de gecertificeerde grotere bosgebieden.

Bomen

De gemeente Tynaarlo wordt van oorsprong gekenmerkt door een grote openheid. Het oorspronkelijke landschap met ruggen en beekdalen is de grondlegger van de aanwezig boomstructuren. Zo zijn de essen en heidevelden open van karakter en komen op de flanken van het beekdal bomenlinten voor. De belangrijke bomenstructuren die er voorkomen zijn met name noord-zuid georiënteerd. Daarnaast worden met name doorgaande wegen door en tussen de verschillende kernen begeleidt met bomen. Op enkele locaties zijn door uitval van bomen de structuren niet meer compleet. Van de huidige structuren is de soort eenduidig qua leeftijd en soort. Totaal bezitten we

² FSC = Forest Stewardship Council

als gemeente ongeveer 45.000 bomen. Het merendeel van deze bomen bestaat uit eik. Eik komt van oorsprong veel voor in Drenthe. Ondanks dat de eik voor veel insecten als waardplant fungeert is het wenselijk dat er meer diversiteit aan boomsoorten is.

Houtwallen en bosplantsoen

Daarnaast bezitten we ca. 90 hectare aan houtwallen en bosplantsoen. Ook hier wordt gestreefd om de natuurwaarden zo optimaal mogelijk te laten uitkomen. De houtwallen en bosplantsoenstroken liggen vaak parallel aan de wegen die weer begeleidt worden met bermen en watergangen.

De houtwallen en bosplantsoen stroken zijn divers van kwaliteit. De oorspronkelijke functie (o.a. veekering) van de houtwallen is niet meer van toepassing en we zien dan ook dat veel houtwallen zijn doorgroeid tot structuren met veel grote bomen. Dit heeft als gevolg dat er, door gebrek aan licht en lucht, minder onderbeplanting (heesterachtigen) en zoomlaag (kruidachtigen) aanwezig is. Houtwallen en bosplantsoenstroken met bovengenoemde lagenopbouw, een diversiteit aan inheemse soorten en in verschillende leeftijdsfasen kent een hogere biodiversiteit. De laatste jaren is het beheer op bovengenoemde afgestemd. Jaarlijks worden kleinere trajecten uitgevoerd waardoor er minimale verstoring is en er diversiteit in leeftijdsopbouw ontstaat. Extra aandacht ligt er in het aanbrengen van meer diversiteit in de aanwezige soorten en het creëren van natuurlijke schuilplaatsen voor de fauna.

Bermen

Vroeger werden de bermen onderhouden door de boeren. De bermen werden begraast of ze werden gemaaid om er veevoer af te halen. Met de toename van verkeer nam ook de verontreiniging van de bermen toe (strooizout, lood, roet) Bermmaaisel werd daardoor ongeschikt als veevoer.

Vervolgens werden de bermen regelmatig geklepeld om “netjes en verkeersveilig” te houden. Tussen 2001 en 2012 werd, van de in totaal 190 hectare gemeentelijke bermen, ca. 50 procent geklepeld en ca. 50% van de bermen gemaaid en werd het maaisel afgevoerd. Met het klepelen wordt het maaisel versnipperd en blijft het maaisel liggen. De voedingsstoffen die in het maaisel aanwezig zijn komen daardoor snel weer in de bodem terecht. De bodem wordt daardoor verrijkt met als gevolg snel groeiende vegetatie als gras, distels en brandnetels. Andere vegetatie krijgt daardoor geen kans. Veel plantensoorten gedijen beter op een voedselarme ondergrond. Om een soortenrijke berm met veel kleur te krijgen moet de berm verschaald worden. Dit kan bereikt worden door het maaisel af te voeren. Hierdoor zullen diverse inheemse bloeiende planten na enige tijd terugkeren in de berm.

Sinds 2012 wordt bij alle gemaaide bermen het maaisel afgevoerd. Dit gebeurt grotendeels met de maai/zuigcombinatie. Het voordeel van deze werkwijze is dat de bermen op een efficiënte manier worden verschaald. Een nadeel is dat door het zuigen ook een deel van de bloemenzaden en insecten worden meegezogen.

Maai/zuigcombinatie (foto; I.J. Soet)

Hoe vaak gemaaid wordt is afhankelijk van de locatie en de aanwezige massa/storingsplanten. De laatste jaren zien we op meerdere locaties dat deze werkwijze resultaat oplevert en (de gras massa neemt af) er op een natuurlijke manier langzaam meer diversiteit aan bloemen aanwezig is. Jaarlijks wordt beoordeeld of de maai-frequentie aangepast moet worden.

Afgelopen twee jaar zijn, in combinatie met werkzaamheden aan het wegdek, meerdere bermen verschaald met voedselarme grond en opnieuw ingezaaid met een Drents bloemenmengsel. Het mengsel bestaat uit soorten die hier van oorsprong ook voorkwamen. Tevens zijn op een aantal locaties bermen opnieuw ingezaaid op initiatief en uitgevoerd door inwoners uit aangrenzende dorpen. Deze bermen worden gemaaid met een cyclo- of schijvenmaaier. Hierbij blijft het gras een paar dagen liggen voordat het opgeruimd wordt. Hierdoor kan het bloemenzaad vallen en kunnen insecten ontsnappen.

Helaas zien we ook dat bermen door particulieren/agrariërs veelvuldig gemaaid worden. Bermen worden op ongewenste tijdstippen gemaaid en het maaisel blijft liggen. Dit vraagt o.a. goede communicatie en overleg om te voorkomen.

Kortom nog genoeg aandachtspunten om het bermbeheer te optimaliseren. We moeten ons echter wel blijven realiseren dat de berm meerdere functies hebben. Denk hierbij aan de locatie voor het leggen van kabels en leidingen dan wel uitwijkmogelijkheden voor het verkeer.

Watergangen en vijvers

Totaal hebben we ca. 380 kilometer watergang en ca. 15 hectare vijvers in beheer. Het merendeel ligt buiten de bebouwde kom. Op ca. 125 kilometer is door het Waterschap schouw opgelegd. Dit houdt in dat ze jaarlijks goed schoon gemaakt moeten worden om de waterhuishouding op orde te houden. Het Waterschap houdt toezicht of de werkzaamheden correct en conform de regels zijn uitgevoerd. Bij de overige watergangen zit een beheerplicht op maar hoeven minder intensief onderhouden te worden en zijn niet gebonden aan bepaalde normen. De ca. 150 kilometer niet schouw plichtige watergangen worden ook jaarlijks in z'n geheel geschoond. Dit om op de landbouwgrond en de particuliere terreinen de waterhuishouding op orde te houden. De overige watergangen (ca. 100 kilometer) worden eens in de ca. 3 jaar geschoond. Dit zijn met name watergangen die niet grenzen aan particuliere terreinen en geen belangrijke functie hebben in de waterhuishouding. Het merendeel van de vijvers wordt ook jaarlijks geschoond. Ieder jaar wordt ca 20% van de vijver niet geschoond zodat de aanwezige fauna een plek heeft waar ze kunnen schuilen dan wel broeden. Tevens bezitten veel vijvers een steil talud en/of een walbeschoeiing. Dit laatste is vanuit de gedachte bevorderen biodiversiteit niet wenselijk. Daarnaast liggen er kansen in het minder intensief schonen van watergangen zonder dat dit gevolgen heeft voor de waterhuishouding.

3.2 Binnen de bebouwde kom

Kijken we binnen de bebouwde kom dan zien we verschillende inrichtingen t.a.v. de openbare ruimte. De basis voor de inrichting ligt bij de destijds gehanteerd stedenbouwkundige visie in de desbetreffende periode. Uitbreidingswijken direct na de oorlog kenmerken zich door veel woningen per hectare. Voorbeeld is Nieuwe Akkers in Eelde. Door toename van het autogebruik worden deze wijken gedomineerd door veel verharding en weinig openbaar groen. Groen heeft hier weinig ruimte en staat erg onder druk door de parkeerdruk en het intensieve gebruik.

In de jaren 70 en 80 zien we dat de opzet van de wijken (o.a. de Fledders in Vries) wat ruimer wordt en is er meer plek voor groen. Vaak is de woonstraat ingericht met kleine vakjes en eenduidige gecultiveerde soorten. Ook zien we dat bestaande landschappelijke beplanting (oude houtwallen) is opgenomen in de aanleg van de wijk. Echter particuliere kavels zijn te dicht op de landschappelijke elementen gesitueerd met als gevolg dat dit problemen geeft. Op deze locaties zien we onwenselijke situaties als o.a. in gebruik name. Ook worden er oneigenlijke beheermaatregelen uitgevoerd om het

woongenot te behouden. Denk hierbij aan het wegnemen van laaghangende takken boven particuliere terreinen.

Begin deze eeuw zien we bij de aanleg van nieuwe woonwijken meer strakke lijnen met een beperkte soortkeuze. Denk hierbij aan het Kazerneterrein en Oude Tolweg in Zuidlaren en de wijk Ter Borch in Eelderwolde. Echter in deze wijken is wel meer ruimte gecreëerd om het landschap de wijk in te laten komen dan wel te laten aansluiten op het achterliggende landschap.

Gras

Binnen de bebouwde kom is veel gras aanwezig waarvan het merendeel intensief wordt gemaaid. Circa 60 hectare wordt wekelijks gemaaid en circa 40 hectare wordt om de 14 dagen gemaaid. Bij extreme droogte en dus mindere grasgroei worden de frequenties aangepast. Vanuit de bewoners gezien is het intensieve maaien op de meeste locaties wenselijk omdat ze direct grenzen aan particuliere tuinen. Incidenteel is er vanuit de bevolking de wens om kleine grasvlakjes om te vormen naar bloemenmengsel. Echter op veel locaties grenst het gras aan water dan wel natuurlijke beplanting. Op deze locaties liggen kansen om de biodiversiteit te verhogen door het natuurvriendelijker in te richten en het beheer aan te passen.

Bij een aantal grotere grasvelden, circa 40 hectare, binnen de bebouwde kom is dit al toegepast. Deze worden extensief en gefaseerd beheerd. Bijna de helft van dit areaal wordt begraaasd door schapen. De grazende Drentse heideschaap en Schoonebeekers geven de gebieden een meer Drentse uitstraling. Tevens zijn een aantal grasvelden ingezaaid met een bloemenmengsel. Op deze locaties blijft het gemaaide gras enkele dagen liggen zodat o.a. het zaad kan vallen en insecten kunnen ontsnappen. Vervolgens wordt het maaisel bij elkaar geharkt, opgeraapt en afgevoerd.

3.3 Natuur, landschap en particulier terrein

De afgelopen jaren zijn er vanuit het beleidsveld Natuur en Landschap meerdere initiatieven vanuit de dorpen en die de biodiversiteit bevorderen, gestimuleerd en gefaciliteerd (o.a. cofinanciering). Recente projecten zijn 'Natuurerf en bloemrijke bermen - Versterking biodiversiteit in Bunne en Winde', 'Herstel Boerenerven Zeegse' en 'Natuurerfen Midlaren - Herstel en behoud Biodiversiteit in het landelijk gebied'. In samenwerking met team Gemeentewerken worden hierbij o.a. ook gemeentelijke bermen ingezet en wordt de uitvoering deels samen opgepakt. Ook wordt al gedurende een reeks van jaren de uitvoering van meerdere Omgevingsplannen in en rondom Zeijen mede mogelijk gemaakt. De plannen worden geïnitieerd door Stichting Zeijerwiek en waarbij het uitgangspunt is: Landschapsherstel en bevordering van de biodiversiteit.

We zien helaas ook negatieve ontwikkelingen. Door schaalvergroting in de landbouw komen landschappelijke elementen onder druk te staan en worden soms tijden moedwillig vernield dan wel verwijderd. Tevens worden watergangen gedempt. Waar dit plaatsvindt, buiten de huidige regelgeving om, wordt samen met de Provincie Drenthe hier tegen op getreden.

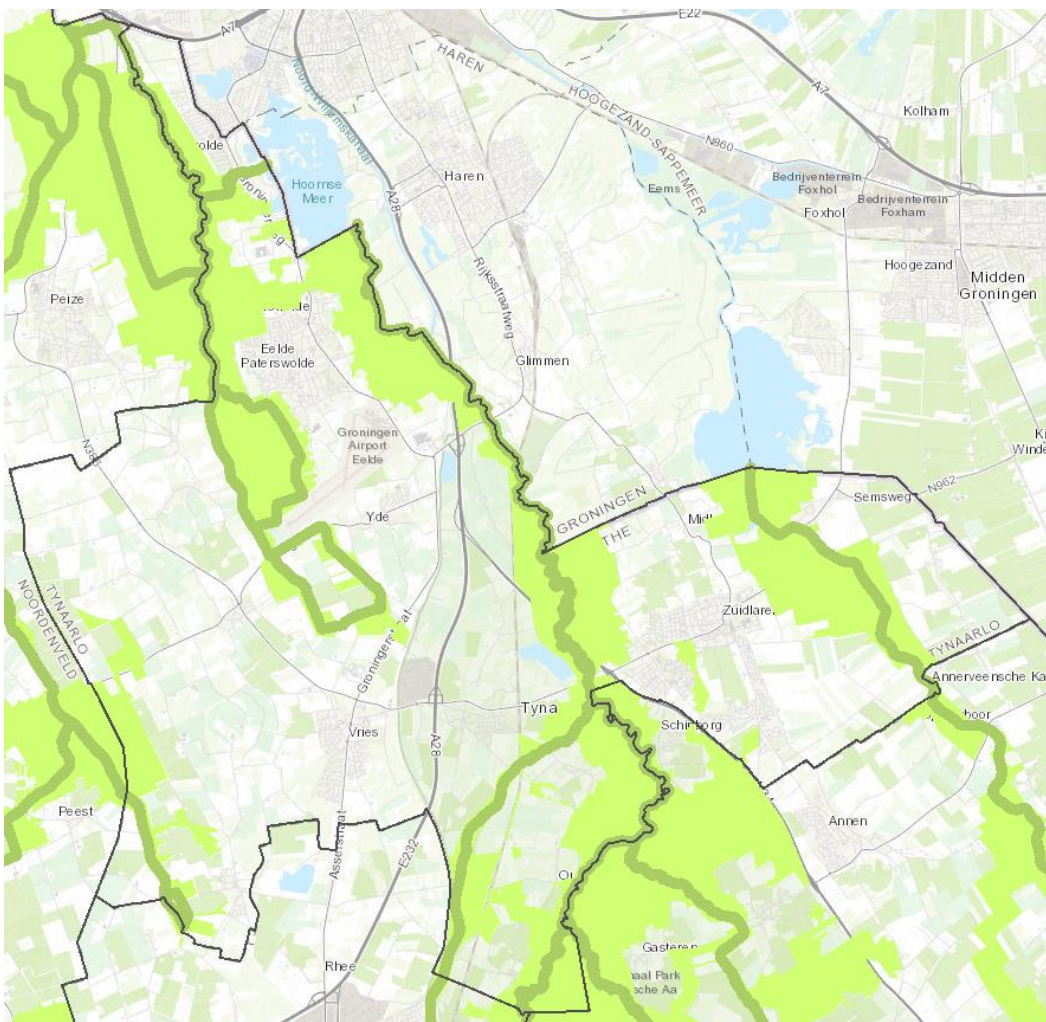
Kortom binnen de huidige inrichting en beheer van de openbare ruimte en tevens vanuit het beleidsveld Natuur en Landschap is er al veel aandacht voor biodiversiteit maar zijn er nog genoeg kansen en mogelijkheden om dit te optimaliseren en te vergroten. Als gemeente hebben we een voorbeeldfunctie en moeten we hier invulling aangeven. In het volgende hoofdstuk beschrijven we wat de gewenste situatie is en wat we gaan doen.

4. Gewenste situatie en wat gaan we doen

4.1 Algemeen

De gemeente Tynaarlo presenteert zich als groene long tussen de steden Assen en Groningen. Anders gezegd; werken in de versteende stad en wonen in een groene omgeving. Groen speelt een onmisbare functie in de openbare ruimte. Denk daarbij aan recreatie, verbetering leefklimaat, waterhuishouding, hittedemping, verbetering luchtkwaliteit, biodiversiteit en voedselproductie. Maar ook behoud van cultuurhistorische waarden en een gevarieerd totaalaanbod aan groen zijn belangrijke aspecten. Bevorderen biodiversiteit begint o.a. met het aanbrengen van diversiteit in inrichting van de openbare ruimte. Zoals in het Uitvoeringsprogramma 2018-2022 College gemeente Tynaarlo is aangegeven willen we met ons beheer ook bijdragen aan de biodiversiteit. Tevens kan op particulier terrein maatregelen gestimuleerd dan wel gefaciliteerd worden.

Om de biodiversiteit te bevorderen heeft het Rijk in het Natuurbeleidsplan de ecologische hoofdstructuur (EHS) ingesteld. De EHS heet vanaf 2013 Natuurnetwerk Nederland (NNN) Het NNN bestaat uit kerngebieden en ecologische verbindingen tussen deze gebieden.

NatuurNetwerk Nederland (NNN) gemeente Tynaarlo met ecologische verbindingen

Kortom het NNN moet gaan bestaan uit een landelijk netwerk van grote groengebieden, onderling verbonden door groenstroken zoals wegbermen, groene taluds van spoorbanen en sloten met natuuroevers. Door de verbindingen tussen de grote groengebieden kunnen planten en dieren zich makkelijker verspreiden. Zij vergroten daardoor hun leefgebied en zijn beter bestand tegen negatieve milieu-invloeden. Aaneengesloten groengebieden en groenstructuren zijn gevarieerder en er kunnen meer soorten planten en dieren leven. Het bevorderen van de biodiversiteit heeft ook positieve invloed op de natuurlijke vijanden van ziektes en plagen (o.a. de eikenprocessierups). In een kaal landschap vinden roofinsecten en vogels immers weinig voedsel en ontbreken plekken om zich voort te planten en te schuilen.

Bij het beheren van het groen wil de gemeente de biodiversiteit zoveel mogelijk behouden, bevorderen en vergroten. Om die reden heeft het college van burgemeester en wethouders eind 2018 het 'Afsprakenkader ecologisch bermbeheer' ondertekend. Doel hiervan is om samen met de overige Drentse gemeenten, Provincie Drenthe en Waterschappen meer biodiversiteit in de bermen en overhoeken te krijgen. Op dit moment verkennen alle partijen met elkaar hoe zij deze doelstellingen willen realiseren. Daarnaast zijn er al bestaande beleidsdocumenten waarin het gemeentelijk groen wordt beschreven. In het Landschapontwikkelingsplan (LOP) is beschreven hoe we het landschap in de toekomst willen behouden en verder versterken. Ook in het Groene dorpenplan heeft het aanwezige gemeentelijk groen een bepaalde waarde en bescherming gekregen.

Biodiversiteit is een breed begrip en denk daarbij aan bodemomstandigheden (voedselrijk, voedselarm, droog, nat), aan vele verschillende inheemse soorten (bomen, beplanting, gras, etc.), aan leeftijd en vitaliteit (oud en jong en gezond maar ook dood), maar ook aan gefaseerd beheer en wanneer wordt wat en hoe uitgevoerd.

Bovenstaande items zijn verweven in de hieronder benoemde onderwerpen en beheergroepen.

4.2 Natuur Netwerk Nederland verbeteren en verbindingen tot in de dorpen

Binnen de gemeente Tynaarlo liggen een paar grote natuurgebieden. De Onlanden, het Nationaal Park Drentsche Aa gebied en het Hunzedal. Variatie en leefgebied verbeteren is nodig om ook de kritische soorten te laten slagen. Verbindingen zijn belangrijk om geïsoleerde populaties te voorkomen en om soorten te kunnen laten aanpassen aan de klimaatverandering. Aandacht moet er dus zijn voor het vergroten en verbinden van groengebieden. In deze gebieden gaan we de gemeentelijke eigendommen optimaliseren. Tevens vanuit de NNN verbindingen aanleggen met het omliggende landschap en dorpen. Momenteel wordt in de projectgroep 'Afsprakenkader ecologisch bermbeheer provincie Drenthe' gewerkt aan het opstellen van de netwerkenkaart.

Voor insecten als bijen, hommels en vlinders is het belangrijk dat groene gebieden als een netwerk in het dorp met elkaar zijn verbonden. Dit mag enigszins verspreid maar niet te ver uit elkaar liggen (niet meer dan 500 meter). Hiertussen moeten ook voedselbronnen aanwezig zijn. Dus ook in de dorpen het groen zo in richten dat ze aantrekkelijk zijn voor kleine dieren. Daarnaast zorgt dit netwerk voor hogere natuurwaarden in de parken en woonwijken, omdat planten en dieren vanuit de grote groengebieden diep in het dorp kunnen doordringen. Kortom diverse locaties kunnen bijdragen voor het bevorderen van de biodiversiteit.

Acties:

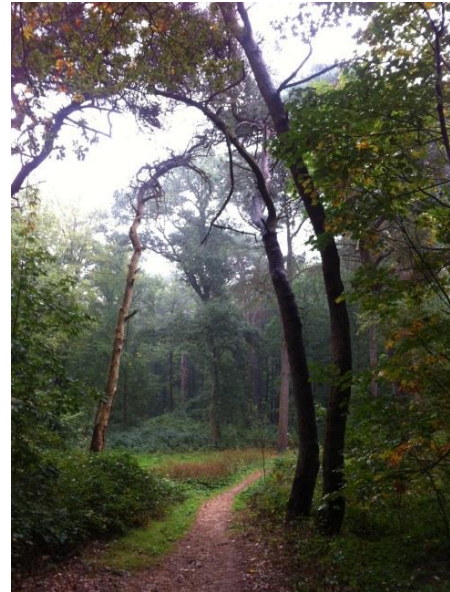
- Optimaliseren gemeentelijke groenvoorziening in NNN gebieden d.m.v. herinrichten en beheer aanpassen.

- Verbindingen creëren naar andere NNN gebieden en dorpen waardoor een netwerk ontstaat. Dit o.a. realiseren door bloemrijke bermen en beplantingstructuren aansluitend maken.
- Aanleggen/creëren van voedsel- en schuilmogelijkheden voor de fauna in de dorpen.

4.3 Bomen, bossen, houtwallen en overige beplanting

Een aantal kleinere gemeentelijke bossen wordt nog niet beheerd conform het FSC keurmerk. Door ook in deze bossen het FSC beheer toe te passen zal de biodiversiteit toenemen.

Om de natuurlijke potenties in het landschap optimaal te benutten wordt gestreefd naar lange aaneengesloten linten van oude bomen in een gevarieerd sortiment dat past bij de natuurlijke omstandigheden ter plaatse. Op die manier zorgen ze mede voor het verbinden van natuurgebieden en het verhogen van de biodiversiteit. Van oorsprong is er al veel eik in de gemeente Tynaarlo aanwezig en kies daarom dus meer voor andere inheemse soorten. Bodemomstandigheden bepalen o.a. de soortkeuze. Bodemomstandigheden kunnen en moeten we niet altijd willen aanpassen. Wat we wel kunnen is het juist gebruiken van deze omstandigheden. Dus soorten toepassen die van oorsprong op de desbetreffende bodem voorkomt en geen “vreemd” materiaal aanbrengen dat alleen met allerhande bodemaanpassingen een kans van slagen heeft. We moeten er wel voor zorgen dat we een gezonde bodem houden. Een gezonde en levende bodem is de basis van een levendige groene openbare ruimte. Daarnaast draagt een gezonde bodem bij aan gezonde planten en minder ziekten. Denk daarbij aan het geen gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen (doen we al niet) en het niet toepassen van kunstmest maar natuurlijke organische meststoffen.

FSC bos (foto; M. Teekens)

Tevens laten we ten aanzien van de soortbepaling de mate van hoeveelheid van insectenbezoek zwaarder meetellen tijdens het ontwerp. Inheemse soorten hebben meer verschillende insecten bezoekers dan uitheemse soorten. Daarnaast komen sommige insectensoorten alleen voor op één enkele boomsoort. De bezoekende herbivore insecten vormen weer een voedselbron voor sluipwespen, roofwantsen en vogelsoorten. Dit geldt niet alleen voor de bomen maar de totale groeninrichting (heesters, grassen, bollen, etc.) Inheemse beplanting heeft hun voorkeur. Echter niet-inheemse beplanting kan een welkome aanvulling zijn om de diversiteit te vergroten en het bloeiseizoen te verlengen. Onderstaande tabellen geven het aantal soorten insecten en mijten aan dat is geassocieerd aan soorten van bomen en struiken in Groot-Brittannië (bron; Kennedy & Southwood, 1984)

Insecten op inheemse boomsoorten

Boomsoorten	Aantal soorten insecten en mijten
Wilg	450
Eik	423
Berk	334
Meidoorn	209
Populier	189

Den	172
Sleedoorn	153
Els	141
Iep	124

Insecten op uitheemse boomsoorten

Boomsoorten	Aantal soorten insecten en mijten
Amerikaanse eik	12
Tamme kastanje	11
Walnoot	7
Acacia	2

Onderbroken structuren in houtwallen en bosplantsoenstroken worden waar mogelijk ook hersteld. Ook hier geldt maak gebruik van inheems plantmateriaal dat van oorsprong hier voorkomt en zorg voor voldoende verschillende soorten.

Houtwallen zijn door de jaren heen anders beheerd dan vroeger. Vroeger werden houtwallen eens in de ca. 25 jaar afgezet. Het hout werd gebruikt voor bouw materiaal dan wel brandhout. Met het vervallen van o.a. de functie veekering zien we dat het beheer van de houtwallen is gewijzigd met als gevolg dat eiken blijven staan en uitgroeien tot grote bomen. Daarmee worden overige soorten enigszins verdrongen. Dit heeft als gevolg een afname van soortenrijkdom. Om de continuïteit in voedselaanbod te waarborgen is variatie in leeftijd van de beplanting belangrijk. Iedere leeftijdsfase heeft zijn kwaliteiten en draagt bij om de biotoop in stand te houden. De laatste jaren is het beheer op bovenstaande afgestemd. Kortom in het huidige beheer is aandacht voor het gefaseerd uitvoeren voor diversiteit in opbouw (boom-, heester- en kruidlaag), leeftijd en soorten.

Zelfs wanneer de beplanting dood is heeft het positieve werking op de biodiversiteit. Vele organismen zijn er aan gebonden. Naast een psychologische drempel, dood hout is "rommelig" vind men ook dat dood hout hergebruikt moet worden in de vorm van bv. energiewinning. Er moet zowel staand dood hout als liggend dood hout aanwezig zijn. Staand dood hout wordt bv gebruikt door spechten om hun nesten in te maken. Terwijl mossen en planten meer profiteren van liggend dood hout. Ook dieren gebruiken liggend dood hout om in te schuilen. In ideale omstandigheden is er dood hout aanwezig in verschillende verteringsstadia. Aan de verschillende verteringsstadia zijn steeds andere organismen gebonden. Waar vallende dood hout geen gevaar voor de omgeving vormt kunnen we dit stimuleren en toepassen. Met name in de bossen en bosplantsoenstroken is dit te realiseren daar de kans op gevaar zo goed als uitgesloten is. Gesnoeide takken op een ril leggen waarin dieren kunnen schuilen kan op meerdere locaties worden uitgevoerd.

Kortom tijdens het beheer er naar streven om diversiteit in soort, leeftijd, vitaliteit en opbouw te krijgen.

Acties:

- Herstellen van structuren die onderbroken zijn.
- Soortenrijkdom vergroten met inheems plantmateriaal en die veel bezocht worden door insecten.
- Naast het toepassen van staand en liggend dood hout in de FSC bossen dit ook in de overige gemeentelijk plantsoen toepassen. De veiligheid mag hier niet in het geding komen.
- Vrijkomend materiaal verwerken tot voeding voor de planten waardoor de bodem gezond blijft.

- Continueren dan wel optimaliseren huidig beheer.

4.4 Bermen

De ca. 190 hectare berm is van groot belang voor het natuurlijk netwerk in het buitengebied. 2,5% van de oppervlakte van Nederland bestaat uit wegbermen. Wanneer we dan bedenken dat de erkende natuurgebieden slechts 4% van de oppervlakte van Nederland beslaan, dan blijkt dat de wegbermen een enorme ecologische potentie bieden voor de natuur in Nederland. Bermen zijn ook een belangrijke leefomgeving voor de natuurlijke bestrijders van de eikenprocessierups zoals sluipwespen, sluipvliegen kevers, roofwantsen en gaasvlieglarven. Dit geldt ook voor natuurlijke bestrijders in de landbouw die de berm als thuisbasis gebruiken. Bermen zijn dus van groot belang voor planten en insecten.

Met ecologisch bermbeheer proberen we flora en fauna te krijgen die behoren bij de gemeente. Met andere woorden in de bermen proberen we zoveel mogelijk soorten te krijgen die van oorsprong hier ook voorkomen. Uitgangspunt is dat het maaisel afgevoerd wordt. Door het maaisel af te voeren verschaalt de bodem. Veel inheemse bloeiende planten gedijen beter op voedselarme grond. Maaien en afvoeren leidt tot meer soorten en een hogere nectarindex³ dan geklepelde bermen. Met het terugkeren van bepaalde plantensoorten vinden ook diverse diersoorten hun weg naar de bermen: vlinders en insecten, maar ook reptielen, vogels en kleine zoogdieren.

Al vele jaren voert de gemeente verschalingsbeheer uit. Dit resulteert op steeds meer plaatsen dat de grasmassa afneemt en de hoeveelheid soorten bloemen toeneemt. De hoeveelheid aanwezige insecten neemt dan ook toe. Ecologisch maaibeheer is maatwerk. De uit te voeren maatregel is afhankelijk van de aanwezige soorten en massa. Op locaties waar de grasmassa is afgenomen en waar veel wilde bloemensoorten voorkomen stoppen we met het maaien met de maai/zuigcombinatie en voeren we het maaibeheer uit met een cyclomaaier, hark en opraapwagen. Hiermee voorkomen we dat we de aanwezige insecten opzuigen en vernietigen.

Vanuit een efficiënte bedrijfsvoering is het wenselijk om een geheel perceel/vak in één keer te maaien. Echter ecologisch gezien geeft dit veel onrust en daarmee beschadiging aan de aanwezige flora en fauna. Dus bijvoorbeeld bij bermen niet het gehele perceel in één keer maaien maar altijd een deel laten staan. Deze ongemaaide stukjes bieden voedsel, dekking en voortplantingshabitat voor bijen, vlinders en andere dieren. Het gefaseerd toepassen van beheermaatregelen zorgt ervoor dat de biotoop in stand blijft en dat er minimale verstoring voor flora en fauna is. Gefaseerd maaibeheer pasten we al veel toe in de bermen. Echter ook dit gaan we optimaliseren. O.a. tijdens de laatste maaibeurt laten we minimaal 15% van de vegetatie staan zodat insecten hierin kunnen overwinteren.

Cyclomaaier (foto; A. Stip)

³ Een instrument waarmee de potentie van een locatie voor bloemen bezoekende insecten in beeld wordt gebracht middels een laagdrempelige inventarisatiemethode van de aanwezige flora.

Regelmatig vinden er werkzaamheden in de berm plaats. Denk hierbij aan het leggen van kabels en leidingen, herstelwerkzaamheden nadat de berm is verreden of dat er een berm opgehoogd moet worden omdat de weg is verhoogd door het aanbrengen van een nieuwe asfalt deklaag. Dit zijn kansen om de berm dan te voorzien van een passend wilde Drents bloemenmengsel i.p.v. standaard in te zaaien met gras. Afgelopen jaren is op deze wijze al meer dan 65 kilometer berm ingezaaid met wilde Drentse bloemenmengsel. Deze werkwijze zetten we door.

Tynaarlo, Parallelweg (foto; I.J. Soet)

Daarnaast kwamen er initiatieven vanuit een aantal dorpen om de biodiversiteit in hun omgeving te bevorderen. Samen met bewoners zijn werkzaamheden uitgevoerd waaronder bermen inzaaien met een wild Drents bloemenmengsel en zijn er in overhoeken inheemse struiken geplant.

Bunne/Winde, bermen inzaaien met burgers (Foto; I.J. Soet)

Acties:

- Inzaaien met wilde Drentse bloemenmengsel wanneer bermen hersteld moeten worden.
- Wanneer bermen bloemenrijker worden maaibeheer wijzigen van maai/zuigcombinatie naar cyclomaaier.
- Gefaseerd maaibeheer optimaliseren.
- Lokale (dorps)initiatieven die de biodiversiteit bevorderen, blijven stimuleren en faciliteren.

4.5 Watergangen en vijvers

De omgeving van water is een ideaal gebied om de biodiversiteit te bevorderen. Waar water is, is leven. De watergangen zijn een belangrijk onderdeel in het natuurlijk netwerk in het buitengebied. Als gemeente Tynaarlo hebben we circa 15 hectare aan vijvers en 380 kilometer aan watergangen in beheer. Daarnaast bezitten we nog de nodige waterwegen zoals Zuidlaardervaart en het vele water in de wijk Ter Borch in Eelderwolde.

Een deel van de vijvers heeft een natuurlijke oever. Deze situatie geeft de ideale omstandigheden om de biodiversiteit te bevorderen. Natuurvriendelijke oevers met een flauw talud langs watergangen en vijvers hebben een natuurlijke overgang van nat naar droog en door deze verschillende groeiplaats omstandigheden een variatie aan oeverbeplanting.

Tynaarlo, bedrijventerrein Vriezerbrug; Natuurvriendelijke oever met bloemenweide (Foto; I.J. Soet)

Het merendeel van de vijvers en watergangen heeft geen natuurlijke oever. Kansen liggen er waar steile taluds grenzen aan de grotere grasgebieden. Op de locatie op de bijgevoegde foto is er ruimte om het talud flauwer te maken en een deel van het gazon om te vormen naar bloemenweide. Bijkomend voordeel is dat de watergang/vijver meer water kan bufferen bij hevige regenval. De

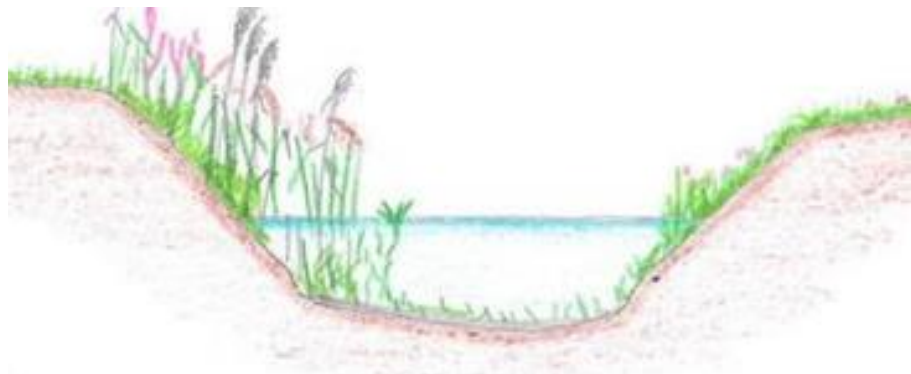
Eelde, Spierveen; Steil talud en intensief gemaaid gras (Foto; Street Smart)

functies als waterberging en afvoer van regenwater dienen ten alle tijden gewaarborgd te worden. Ruimte voor water en dit vast houden in de wijk heeft meerdere voordelen. Zo zorgt water in de wijk voor verkoeling tijdens warme zomerdagen. Daarnaast wordt het afstromend gebied ontlast van hevige piekbelasting.

Bovengenoemde actie wordt ook toegepast in watergangen waar voldoende naastliggende ruimte aanwezig is om natuurvriendelijke oevers toe te passen.

Tevens liggen er kansen in het beheer van watergangen. De watergangen waar geen schouw op ligt gaan we jaarlijks minder intensief schonen. Zie onderstaande doorsnede. Op één zijde van het talud blijft de vegetatie

staan. In de overgebleven vegetatie kunnen insecten overwinteren. Ieder jaar wordt gewisseld van talud waardoor houtige gewassen niet uitgroeien tot grote beplanting. Het aangepaste beheer

Gewenste dwarsdoorsnede (Afbeelding; Waterschap Hunze en Aa's)

mag geen gevolgen hebben voor de waterhuishouding van de omgeving. Om de waterafvoer te garanderen wordt het merendeel van de bodem wel jaarlijks geschoond en waar kan de watergang eventueel breder gemaakt met een flauwer talud.

Ook liggen er kansen door afstemmingen en samenwerking met andere partijen aan te gaan. Zo lopen langs diverse gemeentelijke wegbermen watergangen die door het waterschap worden onderhouden. Afstemming tussen het beheer van bermen en de watergang kan veel ecologische winst opleveren.

Acties:

- Gradiënten aanbrengen; taluds van watergangen en vijvers waar kan flauwer maken.
- Opruimen walbeschoeiing waar mogelijk
- Watergangen beheer aanpassen
- Afstemming over beheer met andere partijen zoals de Waterschappen Noorderzijvest en Aa en Hunze.

4.6 Bloemenweides, extensief en intensief gras

In de bebouwde kommen van de dorpen hebben we veel gras. Totaal ca. 140 hectare. Deze beheergroep is in vier categorieën te verdelen;

- bloemenweides; ca. 20 hectare, worden ca. 1 tot 2 x per jaar gemaaid of begraast door de Drentse heideschaap
- zeer extensief gras; ca. 20 hectare, worden 3 x per jaar gemaaid of begraast door de Drentse heideschaap
- extensief gras; ca. 40 hectare, worden 1 x in de 14 dagen gemaaid
- intensief gras; ca. 60 hectare, worden 1 x in de week gemaaid

Bloemenweides:

De huidige bloemenweides zijn deels ingezaaid met een wilde bloemenmengsel. Er zijn ook locaties waar d.m.v. beheer een bloemenweide wordt nagestreefd. Waar nodig gaan we de locaties, waar de soortenrijkdom nog niet

uitbundig is, helpen d.m.v. bij zaaien van wilde bloemenmengsel. Daarnaast gaan we het beheer optimaliseren en gefaseerd uitvoeren, o.a. het toepassen van sinusbeheer. Per maaibeurt blijft ca. 40% van de vegetatie staan en er wordt gewerkt met slingerende maaipaden, zogenaamde sinuspaden. Deze variëren in ruimte en tijd. Als resultaat ontstaat heel veel variatie, wat uitermate gunstig is voor de biodiversiteit. Bovendien wordt flora- en faunagericht beheer verweven in één methode. Dit houdt in dat er continue voedselaanbod en beschutting is voor de insecten.

Zeer extensief gras:

Zeer extensief gemaaid wordt er op zwaar beschaduwde locaties zoals brinken en bomenweides. Veel van deze locatie worden begraasd door een schaapskudde bestaande uit Drentse heideschappen en Schoonebeekers. Gemiddelde 3 x per jaar bezoekt de kudde de verschillende brinken. Door de schaduw hebben wilde bloemenmengsel het lastig om te slagen. Incidenteel bestaat er de mogelijkheid om op de open plekken bloemenmengsel toe te passen. Het toepassen van in het voorjaar bloeiende bloembollen is hier wel goed mogelijk. Naastliggende foto is genomen van de brink aan de Ekkelkamp in Zuidlaren.

*Zuidlaren, brink Ekkelkamp
(Foto; M. Teekens)*

Extensief en intensief gras:

Ca. 60 hectare wordt wekelijks gemaaid en ca. 40 hectare eens in de 14 dagen. Op veel locaties is het niet wenselijk om deze frequentie aan te passen. Met name gazon direct grenzend aan particuliere tuinen is het wenselijk, o.a. vanuit de bewoners, om dit netjes en kort gemaaid te houden. Incidenteel is de wens vanuit een bewoner om aangrenzende kleine gazon vlakjes om te vormen naar extensief grasveldjes. Hierbij moeten we ervoor waken dat het beeld in de straat rustig en overzichtelijk blijft en dat het niet een ratjetoe aan verschillende beheerders grasvlakjes worden. Kortom dit vraagt maatwerk en volledige ondersteuning vanuit de aanwonenden. Er zijn ook locaties waarbij gras grenst aan gemeentelijke natuurlijke beplanting of waterpartijen. Dit zijn locaties waar we de biodiversiteit kunnen vergroten door een deel van het gras om te vormen naar wilde bloemenmengsel. Langs de verharding blijft een strookje intensief gras behouden waardoor het geheel verzorgd en functioneel blijft.

Vries, omgeving Esakkers, groot intensief onderhouden grasvlak niet direct grenzend aan particuliere tuinen (Foto; Street Smart)

In het extensieve of intensieve gras zijn op verschillende locaties in de gemeente bloembollen gepoot. Bloeiende bloembollen geven vroeg in het voorjaar al voeding voor de insecten. Door op meerdere locaties bloembollen te planten neemt met name in het voorjaar de voedingsmogelijkheden voor insecten toe. Tevens geven de bloeiende bloembollen, naast een voorjaarsgevoel, een kleurrijk geheel in de dorpen.

Vries, De Fledders bloembollen (Foto; Street Smart)

Acties:

- Gras omvormen naar bloemenweides.
- Sinus beheer toepassen in de bestaande bloemenweides
- Bloembollen potten

4.7 Fruitbomen

Ook fruitbomen zorgen voor voedsel voor insecten, zowel door hun bloesem als de vruchten die ze dragen. Momenteel zijn in meerdere dorpen locaties met fruitbomen. Dit gaan we uitbreiden. Er dient wel goed rekening gehouden waar fruitbomen worden toegepast. Wanneer ze dicht bij de verharding of in intensief gras worden geplant kan het vallend fruit voor problemen zorgen. Het fruit wordt kapot gereden of gemaaid. Dit geeft een onverzorgd beeld en het kapotte fruit trekt veel wespen wat uiteindelijk weer overlast geeft voor de directe omgeving.

Acties:

- Fruitbomen planten

4.8 Nestkasten en insectenhotels

Al een aantal jaren hebben we als gemeente gestimuleerd nestkasten op te hangen. Dit hebben we gedaan om de vogelstand te verbeteren en met name mezen aan te trekken. Mezen zijn een natuurlijke vijand van de eikenprocessierups. Het beschikbaar stellen van nestkasten willen we continueren.

Insectenhotels dragen bij aan de overwintering van insecten. Ze moeten geplaatst worden in de zon en in een omgeving waar voldoende voedsel gedurende een lange periode in het jaar beschikbaar is. Het maken van deze insecten hotels gaan we maken in eigen beheer met medewerkers van de WPDA (Werkplein Drentsche Aa) in de onrendabele uren. Wanneer er buiten niet gewerkt kan worden door hevige regen- of sneeuwval is dit een mooie klus voor deze medewerkers.

Een simpelere variant van formele insectenhotels zijn boomstronken (stobbe). Wanneer deze met grond en al in de zon wordt gezet kunnen groundbijen hier een prima nestgelegenheid in maken. Geschikte vrijkomende boomstronken bij andere projecten proberen we te hergebruiken als insecten hotels. Deze stronken plaatsen we op een zonnige rustige in goed ontwikkelde bloemenweides.

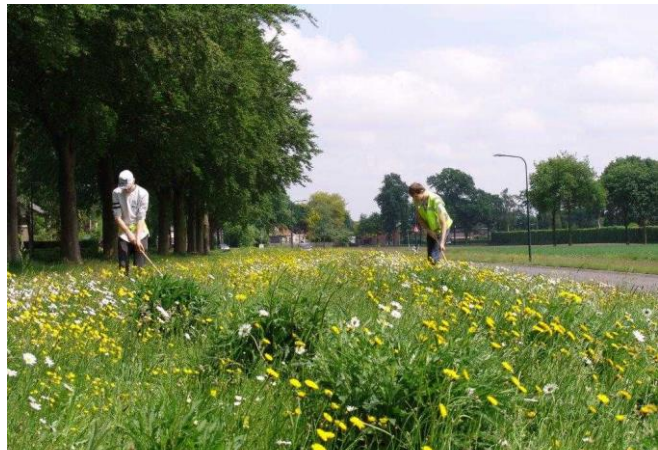
Insectenhotel (Foto; I.J. Soet)

Acties:

- Beschikbaar stellen nestkasten.
- Maken en plaatsen insectenhotels
- Hergebruik boomstronken

4.9 Monitoring

Om de belangen van planten en dieren goed mee te wegen in het beheer en projecten is het belangrijk te weten waar welke soorten zitten. Bij bouwprojecten wordt er vaak een gedetailleerd flora- en faunaonderzoek uitgevoerd. We verzamelen informatie door zelf onderzoek uit te (laten) voeren. Maar ook samenwerking met vrijwilligers (IVN) maakt hier onderdeel van uit. De gegevens worden opgeslagen in de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFD)

Zuidlaren, Voorkampen, inventariseren insecten (Foto; Cruydt Hoeck)

Floron (FLORistisch Onderzoek Nederland) en de Vlinderstichting hebben met de campagne Mijn Berm Bloeit de

bloemrijkdom van zoveel mogelijk bermen in het boerenland in kaart gebracht. Daarvoor hebben zij een nectarindex ontwikkeld. Een instrument waarmee de potentie van een locatie voor bloemen bezoekende insecten in beeld wordt gebracht middels een laagdrempelige inventarisatiemethode van de aanwezige flora. De gegevens over de bloemrijkdom van bermen worden op een gestandaardiseerde manier verzameld, waarbij van een bermtraject van 100 meter een lijst wordt gemaakt van de aanwezige plantensoorten en hun relatieve voorkomen binnen het getelde traject. Op basis van die telling wordt de bloemrijkdom en nectarproductie berekend en wordt een op wetenschappelijk onderzoek gebaseerde nectarindex toegekend. Hoe hoger de nectarindex (op een schaal van 1 tot 5) hoe gevarieerder het bloemaanbod is en hoe meer nectar er gedurende het hele jaar door te halen is voor boerenlandvlinders en andere insecten.

Top 10 nectarplanten zijn; Paardenbloem, Rode klaver, Witte klaver, Duizendblad, Gewone berenklauw, Kruiden boterbloem, Jakobs kruiskruid, Hondsdraf, Fluitenkruid en Scherpe boterbloem.

Acties:

- Monitoringsprojecten stimuleren.

Nectarindex:

	2	3	4	5
1	2	3	4	
0	1	2	3	
	1	2	3	

Bloemenrijkdom

Nectarproductie

5. Uitvoeringsplan en kosten

5.1 Uitvoering

Zoals in voorgaand hoofdstuk is beschreven hoeven we niet vanaf een intensief beheerde cultureel-omgeving te starten. Er zijn momenteel al heel veel kwaliteiten in het gemeentelijk openbare gebied aanwezig. Wat betreft het bevorderen van de biodiversiteit willen we ons eerst concentreren op het optimaliseren van bestaande NNN gebieden en de gemeentelijke “natuur-”gebieden.

Tevens de bestaande groenzones (grotere groenvlakken bestaande uit beplanting, bloemenweide en water) in de dorpen daar waar nodig optimaliseren en uitbreiden. Aansluitend kijken we naar verbindingen zodat een natuurlijk netwerk opgebouwd kan worden tussen de grote en de kleine gemeentelijke gebieden. Afgelopen jaren is al ca. 65 kilometer aan bermen met wilde Drentse bloemenmengsel ingezaaid. Daarnaast hebben al een groot aantal bermen vele soorten wilde bloemen door het verschravingsbeheer van afgelopen jaren. Kortom een deel van het netwerk is al aanwezig. Tot slot extra kleine “natuur” gebiedjes in de dorpen creëren op overbrugbare afstand van de aanwezige gebieden.

Aanpassingen aan de openbare ruimte en/of toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen worden komende jaren aangewend om de biodiversiteit in de openbare ruimte te vergroten. Denk daarbij aan het herstel van bermen na wegwerkzaamheden/rioolrenovaties of na het leggen van kabels en leidingen (glasvezel) in de berm. Maar ook vanuit de wateropgave om regenwater meer in de openbare ruimte te bufferen. We proberen de komende jaren zoveel mogelijk aansluiting te vinden met deze projecten. Hierbij wordt werk met werk gemaakt en zijn er minder kosten mee gemoeid.

Met name in het beheer wordt extra aandacht besteed aan het bevorderen van de biodiversiteit. Het beheer wordt dan ook meer maatwerk. Wijzigingen in het beheer gaan we, waar het kan, z.s.m. doorvoeren. Soms zijn we nog gebonden aan verplichtingen in bestaande onderhoudscontracten. Uitvoerend personeel wordt begeleidt en daar waar nodig worden specifieke cursussen gevolgd.

Overzicht van de te nemen acties zoals beschreven in hoofdstuk 4:

- Optimaliseren gemeentelijke groenvoorziening in NNN gebieden d.m.v. herinrichten en beheer aanpassen
- Verbindingen creëren naar andere NNN gebieden en dorpen waardoor een netwerk ontstaat. Dit o.a. realiseren door bloemrijke bermen en beplantingstructuren aansluitend maken
- Aanleggen/creëren van voedsel- en schuilmogelijkheden voor de fauna in de dorpen
- Herstellen van structuren die onderbroken zijn
- Soortenrijkdom vergroten met inheems plantmateriaal en die veel bezocht worden door insecten
- Naast het toepassen van staand en liggend dood hout in de FSC bossen ook in de overige gemeentelijk plantsoen toepassen waarbij de veiligheid niet in het geding komt
- Vrijkomend materiaal verwerken tot voeding voor de planten waardoor de bodem gezond blijft
- Continueren en optimaliseren huidig beheer
- Inzaaien met wilde Drentse bloemenmengsel wanneer bermen hersteld moeten worden
- Gefaseerd maaibeheer optimaliseren
- Wanneer bermen bloemrijker worden maaibeheer wijzigen van maai/zuigcombinatie naar cyclomaaier

- Gradiënten aanbrengen; taluds van watergangen en vijver waar kan flauwer maken
- Opruimen walbeschoeiing waar mogelijk
- Watergangen beheer aanpassen
- Afstemming over beheer met andere partijen zoals de Waterschappen Noorderzijvest en Aa en Hunze
- Gras omvormen naar bloemenweides
- Sinus beheer toepassen in de bestaande bloemenweides
- Bloembollen poten
- Beschikbaar stellen nestkasten
- Maken en plaatsen insectenhôtels
- Hergebruik boomstronken
- Monitoringsprojecten stimuleren

5.2 Kosten

Om investeringen te beperken liften we zoveel mogelijk mee met andere projecten in de openbare ruimte. Met name in het buitengebied vinden regelmatig herstelwerkzaamheden aan de bermen plaats. I.p.v. een standaard grasmengsel te zaaien wordt er nu voor een bloemenmengsel gekozen. Kortom alleen de meerprijs voor het bloemenmengsel moet gefinancierd worden en de overige kosten zijn al gedekt uit de projecten dan wel reguliere begroting. Tevens kan het voorkomen dat er geen nevenactiviteiten plaatsvinden en dus alle uit te voeren maatregelen gefinancierd moeten worden.

Ook worden jaarlijks vanuit de beheerbegroting de technische kwaliteit van de beplanting bekeken. Daar waar nodig worden plantvakken en bomen vervangen. Deze financiële dekking vind ook grotendeel plaats vanuit de beheerbegroting. Vanuit de beheerbegroting zijn geen financiële middelen om de structuren volledig te herstellen en een aaneensluitend netwerk te vormen. Dit geldt ook voor de extra aanplant van fruitbomen en bloembollen.

De kosten voor het aanpassen van taluds van vijvers en watergangen is geen budget vanuit de beheerbegroting.

Het wijzigen in beheermaatregelen om biodiversiteit te bevorderen hoeven niet altijd duurder te zijn dan het huidige beheer. Bijvoorbeeld bij sinusbeheer wordt er frequenter gemaaid maar zijn aan het einde van het jaar in totaal minder m² gemaaid.

Onderstaande tabel is een overzicht van de te nemen maatregelen waar een eenmalige investering aan is verbonden.

Maatregelen	Kosten
Aanpassen inrichting; gazon, bloemenweides en bermen	€ 70.000,-
Aanpassen taluds watergangen en vijvers	€ 20.000,-
Bepanting; bomen, fruitbomen, heesters en bloembollen	€ 40.000,-
Nestkasten en insectenhôtels	€ 10.000,-
Totaal	€ 140.000,-

Om zoveel mogelijk mee te lopen met toekomstige projecten en groot onderhoudswerkzaamheden willen we de investering van € 140.000,- verspreiden over 4 jaar. Voor de komende 4 jaar vragen we jaarlijks een investering van € 35.000,-

6. Communicatie

In de openbare ruimte hebben we te maken met verschillende belangen, wensen, ideeën, meningen, regels en functies. Een verruigde berm ziet de één als fantastische plek voor overwintering van insecten en ziet de andere dit als locatie voor hinderlijke teken en verspreiding van niet gewenste kruiden. Binnen de mogelijkheden en beschikbare financiële middelen wil de gemeente de biodiversiteit zoveel mogelijk bevorderen. Daarbij is het de uitdaging om oplossingen te vinden die recht doen aan de verschillende belangen, wensen en ideeën, zodat iedereen met plezier in zijn omgeving woont, werkt en/of verblijft. Communicatie en begrip hebben voor elkaars belangen zijn hierbij essentieel.

Veel van de voorgestelde acties gaan gepaard met een uitgebreid communicatie- en participatietraject. Afhankelijk van de te nemen actie en locatie gaat dit van informeren tot aan meehelpen in de uitvoering. Belangenverenigingen zoals IVN, schoolkinderen maar ook de individuele burger denken, praten en doen mee om biodiversiteit in de openbare ruimte te bevorderen.

Waar voorheen wilde bloemen in de bebouwde kom als rommelig en niet mooi werden ervaren merken we de laatste jaren dat de noodzaak om biodiversiteit te beschermen maatschappij-breed wordt gevoeld.

7. Bronnen

Landschapsontwikkelingsplan Tynaarlo, gemeente Tynaarlo 2009

Bomenplan Tynaarlo, Module Bomenstructuurplan, gemeente Tynaarlo 2008

Beheerplan Bossen, gemeente Tynaarlo 2015

www.bijenstichting.nl

www.bestuivers.nl

www.vlinderstichting.nl

www.provincie.drenthe.nl

www.cruydhoeck.nl

www.floron.nl

Kennedy en Southwood, 1984; Het aantal soorten insecten en mijten dat is geassocieerd aan geslachten of soorten van bomen en struiken in Groot-Brittannië.

Radboud Universiteit; Meer dan 75% afname over 27 jaar in totaal vliegende insecten in beschermende natuurgebieden.

CLM; Belang van bestuivers voor de Nederlandse fruit- en groenteteelt

Foto's: vermelding bij de foto.